

Perusrata on käyttö- ja näyttökoe

Teksti: Minna Eronen Kuvat Ann-Mari Lintunen

Perusradan tavoitteena on testata koiran viettivoimaisuutta ja koulutettavuutta. Perusratasääntöjä on päivitetty pariin otteeseen ja viimeisin uudistus tehtiin vuonna 2006. Tällöin rataa päätettiin jonkin verran vaikeuttaa entisestä. Lomake uudistui ja radan kulkuun tuli lisänä pieni poispäinajo- sekä vaistonvaraisen kuljetuksen osuus. Perusradan periaate on säilynyt muutoksista huolimatta alkuperäisenä. Edelleenkin sillä testataan jalostuskäyttöön parhaiten soveltuvat yksilöt.

Verovähennys

Vuonna 1992 tehtiin keskusverolautakunnassa ennakkopäätös, että Suomen Paimenkoirayhdistyksen rekisteröity koira on maatalousverotuksessa vähennyskelpoinen. Perustelut on silloin kirjattu seuraavasti, ”...Suomen Paimenkoirayhdistyksen rekisteröimän koiran hankintamenoa on pidettävä maatalouden tuloverolain 6§:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitetun maataloutta varten hankitun kotieläimen hankintamenoa”. Siis perusrata ei ole välttämätön, mikäli koira on jo SPKY:n rekisterissä. Mikäli tarkastusta tekevä veroviranomainen ei ole asiaan perehtynyt, voi häntä valaista ennakkopäätöksellä nro KVL334/1992. Tänä päivänä voi kuitenkin lähes minkä tahansa paimenkoiran kulut laittaa vähennyksiin, jos osaa asian hyvin perustella, mutta ennakkopäätökseen ei voi tällöin vedota.

Rekisteröinnin perusteena

Perusradan voi suorittaa rodusta riippumatta. Koira pääsee tällöin perusrekiste-

riin. Jalostusluokkaan (vain BC ja WK) siirtyminen vaati sekä koiralta itseltään sekä koiran vanhemmilta perusradan, sekä muut vaadittavat ehdot; lonkkakuvat(A/B), sekä terveeksi peilatut silmät. Tuontikoirilta vaaditaan selkeä näyttö työkoirataustasta. Perusradan suorittaminen palvelee siis pääsääntöisesti jalostusta. Vaikka koira ei oltaisi käyttämässä jalostukseen, kannattaa perusrataa käydä yrittämässä. Tällä tavoin voidaan kartoittaa toimivien työkoirien ta-soa ja määrää maassamme.

Perusrata koostuu useasta osasta

Seuraavassa pohditaan ja esitellään perusradan eri osa-alueita. Lähdeaineistona on käytetty 78 perusratakaavaketta. Tarkastelussa on mukana sekä hyväksytyt että hylätyt suoritukset. Kaavake löytyy myös tämän artikkelin liitteenä.

Lomakkeen tulkinnasta yleisesti

Arvostelu tapahtuu asteikolla 0-5. Maksimi on 95 pistettä. Vähintään 50 pistettä eikä yhtään nollasuoristusta oikeuttaa hyväksytyyn suoritukseen. Poikkeuksena tässä mikäli koira hylätään useiden purentojen takia, vaikka pisteet muuten riittäisivätkin.

Arvostelulomakkeen kohdassa A arvostellaan **lauman haku**, jossa eläimet ovat 85m päässä ohjaajasta. Ohjaaja ei perusradassa saa poistua hakutolpalta, mikä on mahdollista I-luokassa kilpaillessa. Haussa arvostellaan hakukaaren laajuus, noston suunta, lähestyminen ja kuljetus ohjaajalle.

Yleinen radan hylkäämiseen johtava syy on haun epäonnistuminen. Säännöissä sa-

notaan, että hakukaaren on oltava päärynämuotoinen, leveimmillään eläinten kohdalla. Tämä on siis tavoite. Liian kapea kaari tai viivasuorahaku, vähentää pisteitä roimasti. Hylkäykseen voi haku päätyä vaikka kaari olisikin kohtalainen, mutta jos nosto on pielessä, voi siitä olla seurauksena 0 pistettä. Tämä siis tarkoittaa hylättyä suoritusta. Mikäli koira leikkaa haussa ohjaajan ja eläinten välisen linjan on ratkaisevaa kuinka lähellä eläimiä linjan ylittäminen tapahtuu. Tähän lisänä se, että koira kuljettaa noston jälkeen hetken eläimiä väärään suuntaan, on rata hylätty, vaikka muut osiot radasta tulisikin suoritettua. Radan saa suorittaa halutessaan loppuun saakka, mikäli koira on hyvin hallinnassa ja radan jatkaminen tuntuu järkevältä. Vaikka bordercollie ja kelpie kuuluvat kategoriaan; kokoavat ja hakevat rodut, ei se ole itsestäänselvyys kaikkien yksilöiden kohdalla. Hakua kannattaa siis harjoitella hyvin, niin kuin muitakin osa-alueita. Tarkastelun kohteena olleista lomakkeista 25% radoista oli hylätty epäonnistuneen haun takia.

Haun jälkeen on lomakkeessa kohta B: **kuljetusosio**. Kuljetuksen osa-alueita ovat kokoamis- ja koossapitokyky, tasapaino, etäisyys laumaan sekä lampaan kiinniotto/ nautalaumanhallinta. Tässä osiossa tapahtuu myös ns. vapaa vaistonvarainen kuljetus. Matka on n.300m, kahden porttiaukon läpi, joiden leveys on 4m. Kuljetus tulee tapahtua pääsääntöisesti järjestyksessä ohjaaja - lampaat/ naudat - koira. Tällä marssijärjestyksellä kävellään triangelinmuotoinen rata läpi. Kuljetuksen aikana on tärkeää pitää eläimet hallinnassa ja koira kontrollin alla. Käskyjä saa käyttää niin paljon kuin haluaa. Pyrkimys on, että tuomarit näkevät hyvää, työtehokasta kuljetusta ilman, että koira liian paljon painostaa eläimiä. Etenemistempo on reipas kävelyvauhti. Jos koira painostaa eläimiä liian kovaa, ei ole ohjaajan tehtävä

juosta pois eläinten alta, vaan jarruttaa koira. Koira ei myöskään saa juosta jatkuvaa ympyrää eläinten ympärillä. Tämä sallitaan vain siinä tapauksessa, jos koira joutuu juoksemaan eläinten edelle pysäyttääkseen ne. Kuljetusosion jälkeen siirrytään vapaaseen kuljetukseen. Tässä ns. vaistokuljetuksessa ei saa antaa koiralla sanallisia käskyjä (vasen, oikea, maahan, aja jne.). Koiralle voi puhua rauhoittavasti, mikäli siihen on tarvetta. Optimaalisessa suorituksessa ohjaaja ei puhu koiralle mitään ja kävelee reippaasti sik-sakkia nenä kohti menosuuntaa ja koira hoitaa loput. Kiinniottoympyrässä tapahtuu, tietyn joko ennalta merkatun taikka tuomarin sillä hetkellä määräämän lampaan kiinniottaminen. Nautakokeessa ei oteta kiinni eläintä, vaan laumaa pidetään paikallaan niin, että esim. korvamerkin lukeminen on mahdollista. Perusradassa ei ympyrää ole välttämättä merkattu peltoon vaan se voi olla tietty kohta/ alue, jonka tuomari on ennalta osoittanut. Kiinniottamisessa tavoite on, että eläimet olisivat sen verran arkoja ihmiselle, että kiinni otettaessa yhtä eläintä muut pyrkisivät poistumaan paikalta, jolloin koiran tehtävä on pitää muu lauma ohjaajan lähellä.

6% radoista oli hylätty arvosteltaessa lauman hallintaa. Tuomarin kommentteissa on käynyt selville, että joko koira ei ole ollut hallinnassa, jokin eläin on karannut pelolta tai jopa niin, että koira on ajettu pois koepellolta jonkin uuden toimesta.

Kohta C on **häkitys**. Häkki on koottu kahdeksasta 2m leveästä aitaelementistä, joista kolme muodostavat portin ja häkin kaulan ja viisi elementtiä häkin ”taskun”. Eläimet jätetään sopivalle etäisyydelle häkistä, mistä ne ovat käytännöllisintä ajaa häkkiin. Häkkiin ajaminen voi äkkiseltään tuntua helpolta ajatukselta mutta harvemmin se on sitä. Mikäli eläimiä on missään vaiheessa radan kulkua painostettu liian

Perusratahäkin portilla ei ole narua, vaan ohjaaja pitää kiinni portista.

paljon, ovat ne sen jälkeen huomattavasti vaikeammat saada menemään sisälle 2m leveästä porttiaukosta. Perusratahäkin portissa ei ole köyttä, kuten kisaikäinportissa. Ohjaaja siis pitää kiinni portista koko ajan. Koiran tehtävä on ajaa eläimet häkkiin. Ohjaajan avusta harvemmin on haittaakaan. Eläimet ajetaan häkin sisäpuolelle ja koira ohjataan häkin sisälle etuosaan ennen portin sulkemista. Koira pysäytetään ja tuomari antaa luvan ohjata koira lauman taakse. Koiran tulee liikkua häkissä rauhallisesti ja kiertää varmaotteisesti eläinten taakse. Koira siirtää eläimet häkin suuaukolle. Ohjaaja avaa portin ja koira painostaa eläimet pois häkistä.

17% radoista oli hylätty häkityksessä. Tuomarin kommentoissa oli hyvin yleisesti esillä koiran voimattomuus ja pehmeys. Muutamissa lomakkeissa oli mainintana,

ettei koira ollut vaihtanut paikkaa lampaiden kanssa ja erikoisena radan keskeyttämisen syynä, että lampaat olivat hyppineet pois häkistä.

Kohta D. on **poispäinajo** (vähintään 10m). Matka ei ole siis päätä huimaava ja tähän ei pitäisi radan suorittaminen enää kaatua. Muistettava kuitenkin on, että 0 pistettä ihan mistä tahansa osa-alueesta hylkää koko radan. 78 radasta oli hyväksytyjä suorituksia 49%. Näistä radoista noin puolella oli poispäinajopisteitä 4-5. 1-2 pistettä oli 37%:lla hyväksytyistä radoista.

Kohdat E **työskentelyrytmi eri osa-alueissa**, F **yhteistyökyky** ja G **viettivoimaisuus** ovat kohtia, joissa arvostellaan suorituksia kokonaisuutena. Mikäli rata on sujunut moitteettomasti, ovat näistä osioitaikin saadut pisteet hyviä, ja yhteispistemäärä riittänee hyväksytyyn rataan. Tämä tarkoitti-

Perusratahäkissä koira vaihtaa rauhallisesti paikkaa lampaiden kanssa. Kwissa Matti Tubkalainen ja Jill.

PERUSRADAN SUORITUS

Koiran nimi	Rekisterinro	Syntymäaika
Koiran isä	Rekisterinro	
Koiran emä	Rekisterinro	
Omistaja	Ohjaaja	
Omistajan osoite	Omistajan puh.	
Suorituspaikka	Suoritus aika	
Tuomari	Tuomari	

Koira paimentaa kotitilallaan lampaista / nautoja / muita eläimiä, mitä
/ harrastaa paimennusta

Optimalue tummennettu (5 pist. erittäin hyvä suoritus)

A. LAUMAN HAKU (hakumatka 85 m)

- Hakukaaren laajuus0–5 pist _____
suora liian laaja
- Noston suunta0–5 pist _____
väärä hyvä
- Lähestyminen0–5 pist _____
jää jumiin juoksee päin
- Kuljetus ohjaajalle.....0–5 pist _____
ei onnistu erinomainen

B. LAUMAN HALLINTA (kuljetusmatka 300 m, 2 porttia, ”vapaa” kuljetus. Lampaan kiinniotto tai nautalauman hallinta ympyrässä)

- Kokoamis- ja koossapitokyky.....0–5 pist _____
ei havaittavissa erinomainen
- Tasapaino.....0–5 pist _____
ei havaittavissa erinomainen
- Etäisyys laumaan.....0–5 pist _____
liian lähellä liian kaukana
- Lampaan kiinniotto /0–5 pist _____
Nautalauman hallinta
koira liian passiivinen liian painostava/
stressaava

C. HÄKITYS

- Ajo häkkiin0–5 pist _____
- Rauhallisuus ja itsevarmuus häkissä0–5 pist _____
- Ajo häkistä0–5 pist _____

D. POISPÄINAJO (vähintään 10 m) 0–5 pist _____

E. TYÖSKENTELYRYTMI ERI OSA-ALUEISSA

.....0–5 pist _____
puurtavan hidas stressaavan nopea

F. YHTEISTYÖKYKY

- Ohjaajaherkkyys0–5 pist _____
erittäin herkkä kovapäinen
- Yhteistyökkyky, tottelevaisuus0–5 pist _____
huono erinomainen

G. VIETTIVOIMAISSUUS

- Työskentelyhalukkuus0–5 pist _____
riittämätön stressaava
- Keskittyminen/intensiivisyys0–5 pist _____
ei havaittavissa erittäin jumiva
- Oma-aloitteisuus/itsevarmuus0–5 pist _____
eritt. epävarma erit. itsevarma
- Ennakointi, tasapaino0–5 pist _____
ei ole haitallisen paljon

**Paimennettavat eläimet olivat (ympyröi) nautoja / lampaista
helppoja / sopivia / erittäin haasteellisia**

Pisteitä yhteensä _____ (vähintään 50 pistettä, maximi 95)

Hylkäämiseen johtavia syitä:

Kokonaisvaikutus työkoirana

Ovatko uroskoiran molemmat kivekset laskeutuneet? Kyllä / Ei

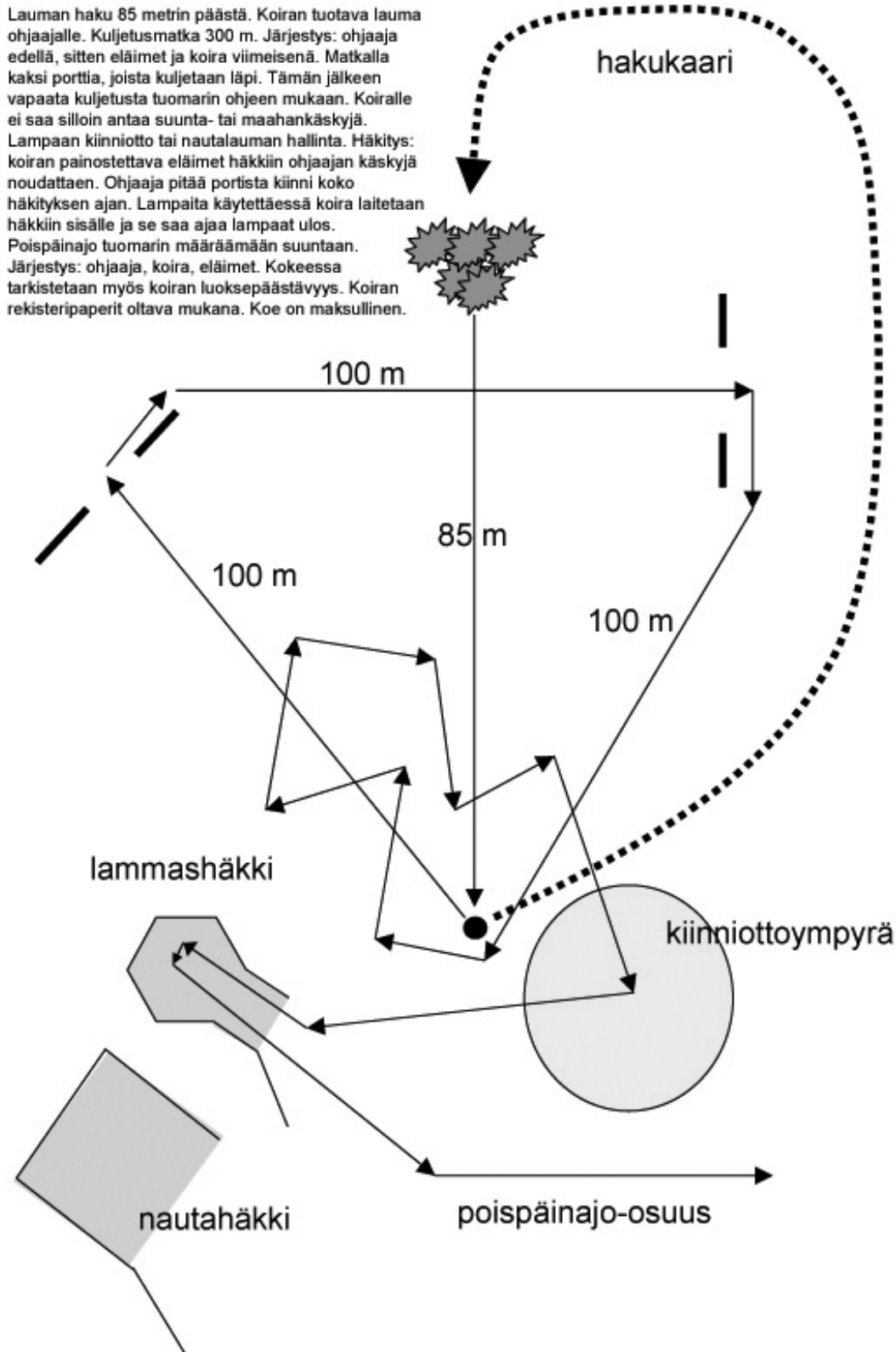
Luonne Hyväksyttävä / Hylätty

Koiran purenta Hyväksyttävä / Hylätty

SUORITUS HYVÄKSYTTY HYLÄTTY

Tuomareiden allekirjoitukset

Lauman haku 85 metrin päästä. Koiran tuotava lauma ohjaajalle. Kuljetusmatka 300 m. Järjestys: ohjaaja edellä, sitten eläimet ja koira viimeisenä. Matkalla kaksi porttia, joista kuljetaan läpi. Tämän jälkeen vapaata kuljetusta tuomarin ohjeen mukaan. Koiralle ei saa silloin antaa suunta- tai maahankäskyjä. Lampaan kiinniotto tai nautalauman hallinta. Häkitys: koiran painostettava eläimet häkkiin ohjaajan käskyjä noudattaen. Ohjaaja pitää portista kiinni koko häkityksen ajan. Lampaista käytettäessä koira laitetaan häkkiin sisälle ja se saa ajaa lampaat ulos. Poispäinajo tuomarin määräämään suuntaan. Järjestys: ohjaaja, koira, eläimet. Kokeessa tarkistetaan myös koiran luoksepäästävyys. Koiran rekisteripaperit oltava mukana. Koe on maksullinen.

Perusradassa mitataan myös koiran kykyä pitää laumaa kasassa. Jill työssä.

taa, että jokaisesta kohdasta on keskimäärin pitänyt saada 3-5 pistettä, että kohdista E, F ja G saa myös samansuuntaisia pisteitä.

Hyväksytyjen ratojen kokonaispistemäärän keskiarvo on 66p. Muutamit suoritukset ovat saaneet 90 pistettä tai yli. Tämä vaatii jo pitkälle koulutetun koiran ja rutinoituneen ohjaajan, sekä onnistuneet olosuhteet. Koirakohtaisesti ratoja on ajettu keskimäärin eniten 1-2 kertaa. 3-4 ajoa löytyy yhtä paljon, kuin kahdesti yrittäneitä. 4 kertaa tai enemmän on myös useita, joskin kaikki yritys kerrat näistä tarkastelun kohteina olleista lomakkeista oli hylättyjä ratoja.

Kritiikistä pontta parantamiseen

Lomakkeen lopussa on kirjallista täyttöä varten kohta hylkäämisen johtuvien syiden listaamiseen. Samassa kohdassa tuomari voi antaa palautetta koirasta kokonaisuutena. Korostaisin tässä, että kaikki palaute on tervetullutta. On kahdenlaista kritiikkiä: korjaavaa, jonka me yleensä koemme negatiivisena ja kehuva, jota me mielellään ottaisimme aina vastaan. Muistettava on,

että perusrata palvelee työkoirajalostusta ja kaikki paimenkoirat eivät ole sopivia työkoiriksi. Mikäli kokee saamansa palautteen ”korjaavana kritiikkinä”, ei asiasta pidä loukkaantua tai pahoittaa mieltään. Suomen olosuhteet laittavat koiran käytön kriteerit toisenlaiseen asteikkoon, kuin esim. isoissa lammas- ja karjamaissa kuten USA, Australia taikka Iso-Britannia.. Meille tärkeää on hyvin hakevat, tasapuolisesti viettialueitaan (haku, kuljetus, poispäinajo, karsinatyöskentely jne) käyttävät koirat. Lisäksi niiden on oltava koulutettavuudeltaan tavalliselle maataiselle sopivia. Kilpailutoiminta ei aina mittaa parhaiten niitä koirien ominaisuuksia, joita tavallinen karjankasvattaja kotonaan tarvitsee. Ei pidä tuijottaa liikaa hyviä kilpailutuloksia, tosin niitä myöskään pois sulkematta. Alemmissa kilpailuluokissa näemme usein juuri näitä vähemmän koulutettuja, mutta toimivia työkoiria. Mutta kuinka erottaa se hyvä työkoira ja hyvin koulutettu työkäyttöön sopimaton koira? Tässä toimii hyvänä mittarina perusrata, jossa vaaditaan jo enemmän kuin pelkästään hyvää koulutus pohjaa.